

RAPORTUL DINTRE STRUCTURĂ ȘI FLUXURILE DE EVENIMENTE DEMOGRAFICE

Vasile Ghețău

Sunt bine cunoscute inerția și stabilitatea fenomenelor demografice, în raport cu alte fenomene economice și sociale, precum și efectele pe termen lung ale factorului demografic. Aceste particularități își găsesc o eloventă ilustrare în raportul direct dintre *starea unei populații la un moment dat (numărul și structura sa demografică) și evoluția componentelor fundamentale care determină această stare — natalitatea și mortalitatea.*

Studierea acestui raport îmbrăcă forme și modalități variate, predominantă fiind însă abordarea explicațiilor și mecanismului cauzal al unor evoluții trecute pe baza unor informații statistice înregistrate, deci certe. Acest tip de abordare are, cu certitudine, merite și calități incontestabile în mai bună cunoaștere a evoluțiilor care au avut loc, prin cuantificarea și separarea efectelor intrinseci ale factorilor demografici în ansamblul schimbărilor care au loc și care sunt rezultatul acțiunii unui complex de factori, în primul rînd de natură social-economică.

Fără a introduce tehnici noi, ceea ce ne propunem în acest studiu este o abordare particulară a raportului menționat, mai precis, plasarea lui într-un cadru prospectiv condițional. O astfel de abordare nu poate avea pretenția evidențierii factorilor cauzali ci mai degrabă elucidarea mecanismului raportului reciproc dintre *starea și mișcarea populației*.

Stim cum a evoluat numărul populației țării noastre pînă azi, ce schimbări s-au petrecut în structura ei demografică. Cunoaștem măsura în care aceste schimbări au acționat și acționeză asupra principalelor fenomene demografice — natalitatea și mortalitatea, prin modelarea fluxurilor anuale de evenimente demografice corespunzătoare — nașteri și decese. Pe de altă parte, stim că atât evoluția numerică cât și structura demografică a populației (aceasta din urmă reflectată direct în fizionomia piramidei vîrstelor) poartă amprenta inflexiunilor pe care le-au conuscut natalitatea și mortalitatea.

Putem sesiza sensul și intensitatea acestui raport, a evoluțiilor și schimbărilor structurale menționate, în următoarele decenii? Într-o anumită măsură, da. Instrumentul pe care îl vom utiliza este o proiecție a populației, pe sexe și vîrste, pe o perioadă de 50 de ani, în condiții de mortalitate și fertilitate (pe vîrste) constante — ratele din 1981—1982 și respectiv 1982. Această ipoteză a constanței evoluțiilor celor două componente, aparent simplistă, este dictată de scopul întreprinderii noastre. În ceea ce privește realismul ei, problemă ce o vom trata la momentul cuvenit, ne mărginim a menționa acum doar nevoia de a-l aprecia în funcție de orizontul subperioadei de referință.

Evoluția numărului de născuți și de decese — în ipoteza constanței legilor de mortalitate și fertilitate — este rezultatul exclusiv al evoluției numărului și structurii populației pe sexe și vîrste. Există însă particularități ce diferențiază considerabil evoluția celor două fenomene.

Curba deceselor cunoaște o evoluție ascendentă regulată, determinată atât de creșterea globală a numărului populației cât, mai ales, de creșterea remarcabilă a populației vîrstnice. Dacă în 1985 populația în vîrstă de 60 ani și peste este de 3,3 milioane persoane, în anul 2000 ea ar urma să ajungă la 4,3 milioane, iar în anul 2035 la 5,2 milioane. Cum în condițiile actuale ale mortalității pe vîrste, decesele după vîrstă de 60 de ani reprezintă 71%, este lesne de înțeles evoluția ascendentă a numărului total de decese în următoarele decenii. Trebuie menționat că valorile avansate pentru anii 2000 și 2035 (ca și pentru ceilalți ani ai perioadei acoperite de proiecțarea noastră) reprezintă valori minime certe, generațiile implicate fiind în viață (și deci cunoscute numeric) iar mortalitatea luată în considerare situindu-se, cu certitudine, sub nivelul celei așteptate în decenile următoare.

Dacă evoluția numărului de decese poate fi apreciată, din mai multe puncte de vedere, drept lineară, evoluția numărului de născuți este diferită. Cele două variabile demografice care determină numărul anual al născuților sunt dimensiunea (și structura) contingentului feminin fertil (femei de 15—49 ani) și ratele de fertilitate pe vîrste. Cum acestea din urmă sunt, în

abordarea noastră, constantă, variațiile anuale ale numărului de născuți sint deci reflexul direct al evoluției primei variabile.

Graficul 1 relevă o evoluție extrem de complexă a numărului de născuți, consecință a variațiilor pe care le-a cunoscut și le va cunoaște efectivul populației feminine în vîrstă de reproducere, legat direct, la rîndul său, de evoluția natalității în decenile precedente. Curba

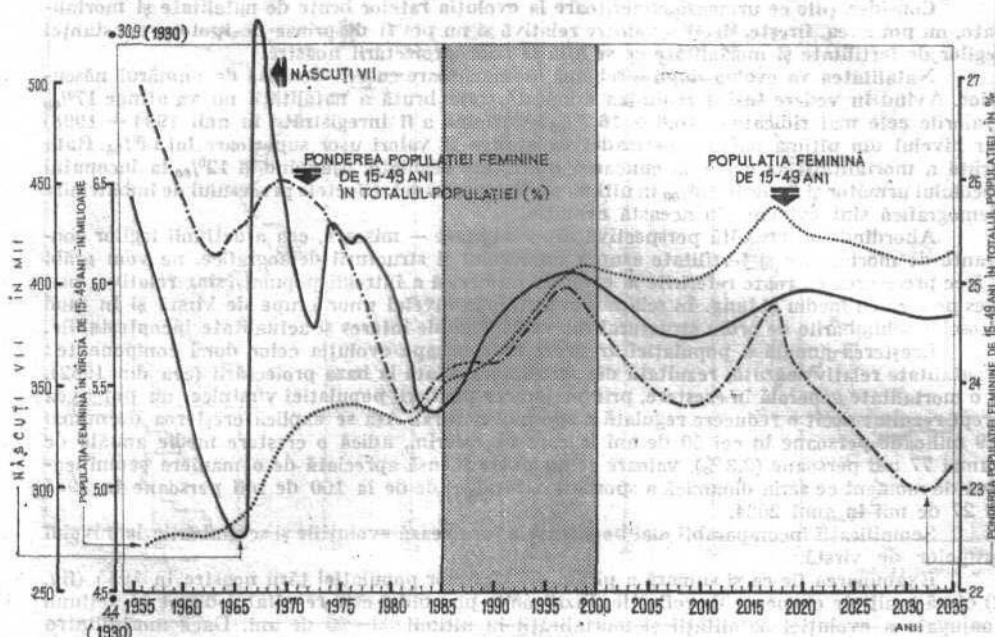

Fig. 1

descrișă de numărul născuților, extrem de agitată și neregulată între 1955 și 1985, va cunoaște o evoluție ascendentă certă în următorii 15 ani, generațiile feminine ce se vor alătura în această perioadă la vîrstele fertile fiind mai numeroase ca efectiv. Cum și din punct de vedere al structurii pe vîrste a contingentului feminin fertil evoluțiile sunt pozitive (generațiile mari de după 1966 vor atinge în următorii ani vîrstele cu ceea mai ridicată fertilitate), numărul de născuți urmează să crească continuu, în anii 1996–2000 ajungind să treacă ușor de 400 mii. Virful (405 mii) ar urma să fie atins în 1998. După acest an, contingentul feminin fertil va cunoaște o evoluție mai puțin favorabilă în primul deceniu al secolului viitor, consecință a evoluției descendente a natalității după creșterea din a doua jumătate a anilor 60. Deși ca dimensiune reculul este neinsemnat (nu însă și ca pondere în ansamblul femeilor), structura pe vîrste se degradează, ceea ce explică scăderea numărului de născuți după 1998. Vom asista însă din nou la o eloventă ilustrare a reacției pe termen lung a factorului demografic și pătrunderea generațiilor feminine mari 1990–2000 (aduse pe lume, la rîndul lor, de generațiile record născute după 1966) în grupele de vîrste cele mai fertile va determina, după anul 2010, o redresare a potențialului numeric al populației feminine fertile; în consecință, și numărul născuților își reia evoluția ascendentă, fără a se atinge însă valori anuale de 400 de mii.

Inflexiunile de mare amplitudine ale natalității se află deci la baza schimbărilor structurale care, la rîndul lor, modeleză fluxurile anuale de născuți. Efectele, de tip ciclic, se propagă pe termen lung, cu implicații pe multiple și variate planuri, ceea ce conferă fenomenelor și proceselor demografice o particularitate importantă în raport cu ansamblul fenomenelor și proceselor economice și sociale.

Analiza evoluției numărului de evenimente demografice generate de starea inițială a populației reclamă, în cazul abordării noastre, o doză importantă de prudență, cu deosebire în cazul născuților. Dacă pentru perioada 1985–2000 unică variabilă care poate produce o evoluție a numărului de născuți diferită de cea pe care o prezentăm este fertilitatea, după anul 2000 situația se schimbă. Alături de fertilitate, un rol în creștere continuă îl va juca, în această perioadă, evoluția numărului și structurii pe vîrste a contingentului feminin fertil, aflat sub incidență directă a evoluției fertilității după 1985. Faptul că aceasta este constantă în construcția noastră, explică alura mai puțin accidentată a curbei născuților după anul 2000 ca și simetria curbelor născuților și contingentului feminin fertil.

Pe măsură ce generațiile feminine născute după 1966 vor intra în anii următori în perioada cea mai fertilă a vieții, se va înregistra o creștere a numărului de născuți, dacă fertilitatea nu va marca scăderi. Nu trebuie să ne așteptăm însă la creșteri spectaculoase. În condițiile constanței fertilității, numărul mediu anual al născuților în perioada 1995 – 2000 este cu numai 12% mai mare decât cel din perioada 1980 – 1985.

Considerațiile ce urmează, referitoare la evoluția ratelor brute de natalitate și mortalitate, nu pot avea, firește, decât o valoare relativă și nu pot fi desprinse de ipoteza constanței legilor de fertilitate și mortalitate ce se află la baza proiecției noastre.

Natalitatea va evoluă după o schemă asemănătoare cu cea descrisă de numărul născuților. Având în vedere însă fertilitatea adoptată, rata brută a natalității nu va atinge 17% (valorile cele mai ridicate – $16,6 - 16,7\%$ – urmând a fi înregistrate în anii 1994 – 1998) iar nivelul din ultima parte a perioadei va ajunge la valori ușor superioare lui 14% . Rata brută a mortalității ar urma să cunoască o creștere regulată, ajungind la 12% la începutul secolului următor și la peste 13% în ultima parte a perioadei. Efectele procesului de imbătrânire demografică sint evidente în această evoluție.

Abordând din cealaltă perspectivă raportul stare – mișcare, cea a acțiunii legilor constante de mortalitate și fertilitate asupra numărului și structurii demografice, ne vom grăbi a face precizarea că toate referirile la evoluția numerică a întregii populații sunt relative, mai ales pe termen mediu și lung. În schimb, evoluțiile la nivelul unor grupe de vîrstă și în mod deosebit schimbările de ordin structural relevă aspecte de interes și actualitate incontestabile.

Crescerea anuală a populației ar urma îndeaproape evoluția celor două componente: o natalitate relativ scăzută, rezultată din fertilitatea aflată la baza proiecției (cea din 1982), și o mortalitate generală în creștere, prin majorarea ponderii populației vîrstnice, nu pot avea drept rezultat decât o reducere regulată a sporului natural. Așa se explică creșterea de numai 3,9 milioane persoane în cei 50 de ani la care ne referim, adică o creștere medie anuală de numai 77 mii persoane (0,3%), valoare ce nu poate fi însă apreciată de o manieră semnificativă de moment ce seria dinamică a sporului natural scade de la 100 de mii persoane în 1985 la 27 de mii în anul 2034.

Semnificații incomparabil mai bogate ni le furnizează evoluțiile și schimbările la nivelul grupelor de vîrstă.

Examinarea fie ea și sumară a piramidei vîrstelor populației țării noastre în 1985 (fig. 2) oferă multiple elemente de reflectie. Fizionomia piramidei este rezultatul direct al acțiunii conjugate a evoluției natalității și mortalității în ultimii 80–90 de ani. Dacă mortalitatea determină alura generală a piramidei, cele patru mari irregularități sunt rezultatul exclusiv al unor evoluții de excepție ale natalității. Deficitul de nașteri provocat de primul și cel de-al doilea război mondial explică irregularitățile din partea superioară și mediană a piramidei, în timp ce irregularitățile din partea inferioară a piramidei sunt consecința evoluției contradictorii a natalității după 1960.

Aspectul piramidei vîrstelor în anii viitor va fi determinat, pe de o parte, de mișcarea actualelor efective pe vîrste (generații) și, pe de altă parte, de dimensiunea efectivelor (generațiilor) ce vor intra în piramidă în viitor. Vom asista deci, în primul caz, la o mișcare de translație a actualelor efective spre vîrful piramidei, efective aflate însă în continuă modificare numerică (reducere) sub efectul mortalității, și la formarea unei noi baze a piramidei a cărei configurație va fi determinată de dimensiunea efectivelor ce vor intra. Figura 3 indică rezultatul acestor mișcări din perioada 1985–1999. Având în vedere ipotezele adoptate asupra evoluției mortalității și fertilității, baza piramidei ar urma să cunoască în următorii ani o lărgire, consecința creșterii numărului de născuți (vezi fig. 1). În restul piramidei, regăsim configurațiile piramidei din 1985, decalate cu 15 ani. Atrage atenția, în partea superioară a piramidei, dimensiunile mari ale contingentelor aflate între 60 și 80 de ani (generațiile născute între cele două războaie mondiale).

Piramida vîrstelor pentru anul 2035 (fig. 4) se diferențiază net de cele precedente. În raport cu piramida din 1985, regăsim doar profilul particular al generațiilor 1964 – 1984. Dominantă este forma regulată a celor două histograme, rezultat al constanței legii de fertilitate. Corespondența dintre curba verticală a efectivelor la vîrstele 0–50 de ani (și chiar peste această vîrstă) și curba numărului de născuți din anii 1985–2034 este evidentă.

Cum poate fi apreciată fizionomia piramidei vîrstelor pentru anul 2035? Ne aflăm, firește, în fața unor evoluții teoretice etalează pe jumătate de secol. Rezultatul acestor evoluții, concretizat în piramida vîrstelor, poate fi apreciat prin comparație cu rezultatul unor evoluții reale din trecut, cum ar fi de pildă cele care au condus la efectivele și structura reflectate în piramida pentru 1985. Concluzia care se poate ușor degaja este cea a avantajelor pe care o evoluție constantă în timp a celor două componente fundamentale ale mișcării populației le prezintă atât la nivelul structurilor cit și la cel al fluxurilor anuale de evenimente demografice. Echilibru la care se ajunge între stare și mișcare, eliminând deci schimbările și oscilațiile în timp ale acestor două elemente, nu ar putea avea decât efecte pozitive pentru planificarea economică și socială.

PIRAMIDA VÎRSTELOR POPULAȚIEI RÖMÂNIEI

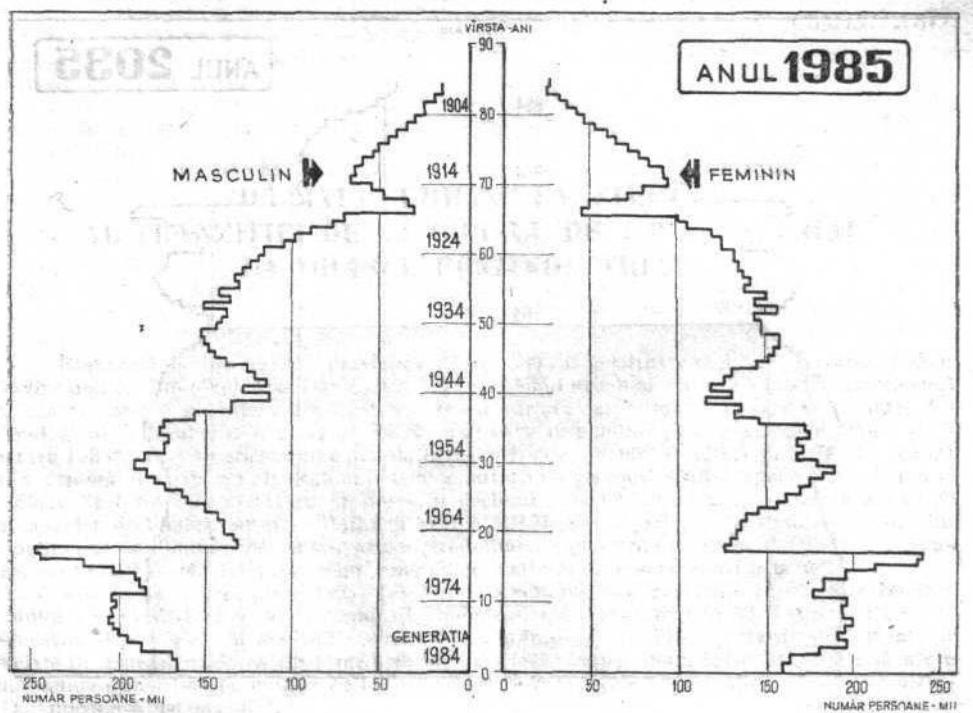

Fig. 2

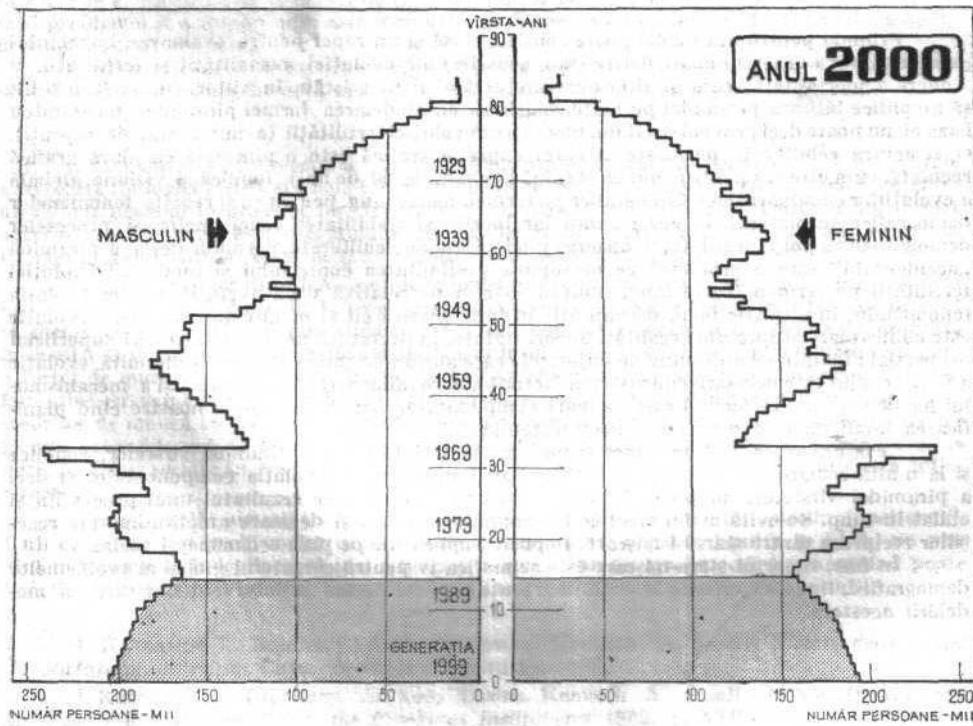

Fig. 3

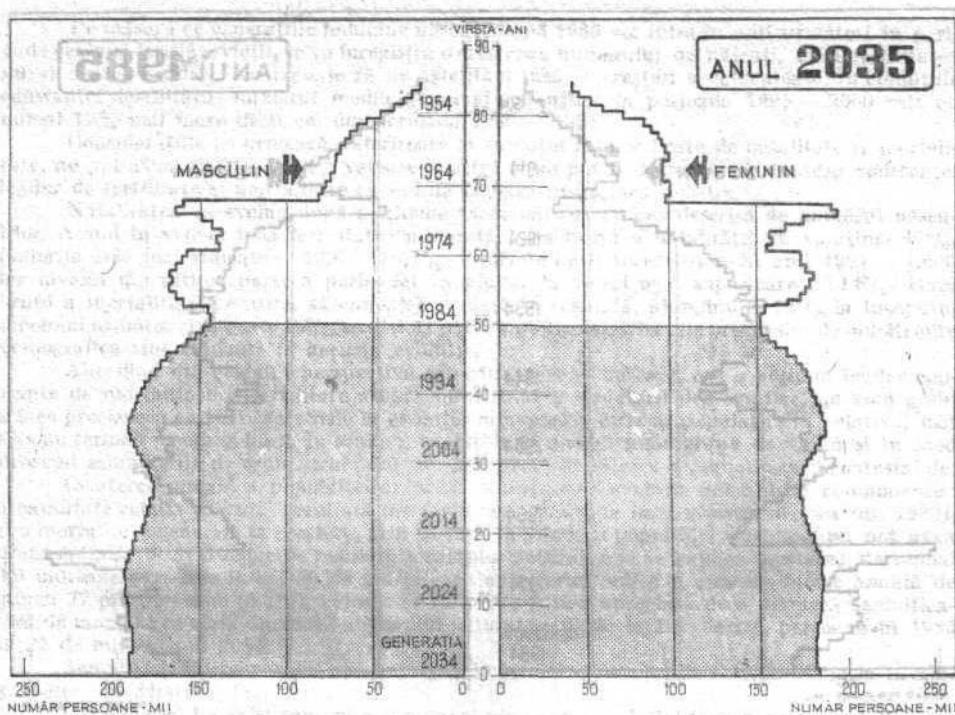

Fig. 4

Primida pentru anul 2035 poate constitui însă și un reper pentru evaluarea impactului pe care îl pot avea schimbări dorite (sau nedorite) ale evoluției mortalității și fertilității. O scădere a mortalității, cum ar fi cea la care ar trebui să asistăm în viitor, nu ar face decit să amplifice lățimea piramidei pe toată înălțimea ei. Modelarea formei piramidei, începând cu baza ei, nu poate deci proveni decit din modelarea evoluției fertilității (a numărului de născuți). O structură echilibrată pe vîrste, a cărei expresie grafică este o piramidă cu alură grafică regulată, cum este cea pentru anul 2034 (pînă la vîrstă de 50 de ani), implică o vizionare globală a evoluțiilor componentelor demografice pe termen foarte lung, pentru că și reacția fenomenelor demografice se plasează în acest cadru iar inertia și stabilitatea fenomenelor și proceselor demografice nu pot fi neglijate. Realizarea unei piramide echilibrate, pornind de la o piramidă „accidentată” este o problemă ce presupune posibilitatea controlului și modelării evoluției fertilității pe termen foarte lung, ipoteză extrem de relativă dacă avem în vedere evoluția fenomenului în ultimele două decenii atât în țara noastră cât și în alte țări. Această evoluție este edificatoare asupra unei realități uneori tratate, în literatura de specialitate, ori superficial ori parțial: înainte de a dispune de mijloacele care apriori ar putea asigura o anumită evoluție a fenomenului este necesară cunoașterea factorilor care influențează fertilitatea și a mecanismului lor de acțiune. Domeniul este de mare complexitate, mai ales în zilele noastre cind planificarea familială este realitate incontestabilă.

Legătura directă dintre stare și mișcare, reflectată fidel în piramida vîrstelor, conduce și la o altă remarcă. Realizarea unei schimbări importante în evoluția componentelor și deci a piramidei vîrstelor, nu poate fi decit avantajoasă dacă este rezultatul unui proces lin și etalat în timp. Se evită astfel efectele (demografice) în lanț și de mare amplitudine ale reacțiilor reciproce dintre stare și mișcare, implicit implicațiile pe plan economic și social.

În fine, raportul stare-mișcare este semnificativ pentru caracterul global al problemelor demografice, fie că ne referim la evoluții trecute și prezente sau la intervenții în direcția modelării acestora.

Histomigă sănătății și dezvoltării orașelor și zonele învecinate. COMENTARIU

„DECLINUL URBAN” CA SIMPTOM

AL TRANZIȚIEI DE LA ORAȘUL DE TIP INDUSTRIAL LA ORAȘUL POSTINDUSTRIAL*

Elaborată de un colectiv prestigios de la celebrul Institut Brookings, lucrarea *Urban Decline and the Future of American Cities*, 1982 (Declinul urban și viitorul orașelor americane) își asumă sarcina gigantică de a cataloga teorii variate despre modul în care se produce declinul și de a le analiza (testa) pe datele statistice disponibile pentru perioada 1960—1975 pentru 153 de orașe americane cu o populație mai mare de 100 000 locuitori în 1970. În scopul de a explora alte aspecte ale declinului urban, autori au elaborat studii-suport privind multitudinea de forțe care afectează creșterea și declinul orașelor americane, o analiză a naturii și cauzelor declinului dar și revitalizării vecinătății în cadrul orașelor, o simulare în detaliu a politicilor declinului urban într-o zonă metropolitană importantă (Cleveland, Ohio), și o analiză cantitativă a efectelor costurilor energetice înalte asupra dezvoltării urbane¹.

Fondat în 8 decembrie 1927, Institutul Brookings, sub auspiciile căruia este realizat studiul se autodefineste ca o organizație independentă devotată cercetării „nonpartizane”, educației și publicării în domeniile economiei, administrației, politicii externe și al științelor sociale în general. Obiectivele principale ale activității respectivului institut sunt „să ajute dezvoltarea unor politici publice de bază și să promoveze înțelegerea publică a unor probleme de importanță națională”².

Din aria largă a problematicii abordată în lucrare, am reținut problema declinului urban ca simptom al tranzitiei de la orașul de tip industrial la orașul postindustrial datorită actualității problemei și a importanței sale mondiale, ca fenomen cu extindere și consecințe globale privind viitorul orașelor.

Analiza efectuată de autori a necesitat patru ani de eforturi de cercetare și constituie probabil cea mai comprehensivă analiză a declinului urban efectuată pînă în prezent.

Un fenomen relativ recent semnalat în literatura de specialitate în societățile industriale dezvoltate (îndeosebi SUA și unele țări vest-europene) este cel al „părăsirii” orașelor de către un număr mare al locuitorilor lor. În raport cu modelul clasic al creșterii urbane menționat anterior acest fenomen este interpretat ca un „declin urban”, care, dacă va continua, va afecta în mod profund viitorul orașelor și al calității vieții în mediul urban.

În cazul orașelor din SUA — unde fenomenul declinului urban este mai evident și mai intens cercetat — 97 din cele 153 de orașe americane cu peste 100 000 locuitori au pierdut în medie în ultimii 15 ani aproximativ 0,8% din populație; această pierdere este de 6,5% în cazul a 41 de orașe. Pierderile de populație sunt insotite de o scădere a nivelului de ocupare a forței de muncă, scădere generată de „luga” locurilor de muncă din marile orașe. Migrația familiilor cu venit mediu și ridicat (care preferă suburbii și zonele nonmetropolitane) și a locurilor de muncă au făcut ca populația săracă a marilor orașe să crească continuu; cartiere locuite preponderent de familiile săraci, case părăsite, violență și devianță, alte fenomene ale dezorganizării sociale au devenit semnele caracteristice ale unor cartiere urbane altădată inflo-ritoare.

Acest „declin descriptiv” al marilor orașe este insotit și de un „declin funcțional”. Unii cercetători ai problemelor urbane consideră că marile orașe (cel puțin în SUA) nu mai sunt în măsură să indeplinească nici o funcțiune socială productivă specifică; exceptând poate funcția de „rezervații urbane” pentru oameni incapabili de activități economice utile.

* Katharine L. Bradbury, Anthony Downs, Kenneth A. Small: *Urban decline and the Future of American Cities*. Brooking Institutions 1982.

¹ Katharine L. Bradbury, Anthony Downs, Kenneth A. Small: *Urban Decline and the Future of American Cities*. the Brooking Institutions 1982, p. VIII.

² Idem, p. 1.

Adeptii acestui punct de vedere argumentează, de asemenea, că marile aglomerații urbane au devenit învechite într-o epocă a comunicațiilor electronice și rapide, a mobilității rapide promovată de automobile. De aceea creșterea economică și demografică în perioada următoare se realizează, de preferință, dincolo de limitele orașelor și a suburbilor lor, în așezări limitate numeric, situate de-a lungul șoseelor sau în zone rurale izolate.

Alți observatori ai acestor fenomene în curs de desfășurare susțin că prețurile ridicate ale energiei și a combustibilului, creșterea costului locuințelor și alți factori asemănători vor duce la o inversare a tendințelor declinului urban, favorizând deci o revitalizare a marilor orașe. Se argumentează totodată că societățile moderne nu pot să supraviețuiască fără nuclee urbane puternice, caracterizate printr-o densitate ridicată și aptă să ofere stimuli economici și culturali întregii societăți.

Așa cum remarcă Katherine Bradbury și colaboratorii în lucrarea citată, dezbaterea în jurul fenomenului „declinului urban” nu prezintă numai un interes academic, ci are implicații profunde asupra modului în care societatea americană își alocă resursele și formulează politica urbană națională. Opțiunile politice trebuie să pornească de la formularea unor scopuri prioritare. Este necesară „recentralizarea orașelor” și deci investirea de fonduri pentru revitalizarea centrelor urbane tradiționale pentru finanțarea unor noi locuri de muncă, sau pentru renovarea unor cartiere urbane cu standard de viață acceptabil? Sau din contrar, fondurile destinate politiciei urbane trebuie să fie orientate spre mici centre rurale care cunosc o înflorire spectaculoasă, deși au o populație mai puțin numerosă?

Răspunsul la aceste întrebări, generate de fenomenul declinului urban, incită la o examinare atentă a evoluției funcțiilor orașelor mari în strânsă legătură cu procesele tehnologice și economice de ansamblu, care operează la nivelul întregii societăți.

Un punct de vedere interesant în această dezbatere formulează sociologul american John D. Kasarda³. El pornește de la observarea a două transformări fundamentale, dar conflictuale, care caracterizează istoria recentă și evoluția viitoare a orașelor mari ale Americii. Prima transformare este funcțională: orașele se transformă din centre predominante ale producției și distribuirii bunurilor materiale, în centre de administrare, de producere și schimb a informației precum și de asigurare a unor servicii de înaltă calitate. A doua transformare este de ordin demografic: populația marilor orașe scade numeric și își schimbă compoziția etnică și de clasă.

Argumentul de bază în explicarea acestor transformări este acela că orașele au îndeplinit, și vor îndeplini în viitor, funcții economice și sociale utile; aceste funcții însă se vor modifica de-a lungul timpului, datorită condițiilor tehnologice și industriale care acționează deopotrivă la nivel național și internațional. Din această perspectivă, concentrarea urbană (care a dus la formarea marilor aglomerații urbane contemporane) a fost generată de tehnologia proprie revoluției industriale de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX: existența unor infrastructuri tehnico-edilitare care reduc costul investițiilor industriale noi; abundența forței de muncă ieftine, lipsa unor tehnologii de transport rapid și eficient pe distanțe scurte etc. Acești factori fac necesară proximitatea locului de muncă și al celui de domiciliu, generind deci concentrarea arilor de rezidență în jurul unităților de producție. Aceste orașe industriale sunt caracterizate printr-un surplus de locuri de muncă care pretind calificări inferioare, situație contrastantă cu deficitul de locuri de muncă propriu orașelor de azi.

Revoluția tehnologică, caracteristică mijlocului și sfîrșitului secolului XX, modifică însă modelul trecerii economice bazată pe mari concentrări industriale și urbane. Începând cu anii 1960, progresele în tehnologia transporturilor și a comunicațiilor au făcut ca arile „non-metropolitane” să devină mai atractive pentru implantarea industriilor și a serviciilor, generând exodusul forței de muncă calificate din marile orașe, devenite astfel necompetitive și învechite.

Paralel cu declinul centrelor urbane tradiționale și a arilor lor metropolitane s-a înregistrat creșterea atraktivității și dezvoltarea spectaculoasă a arilor non-metropolitane, adică a zonelor geografice îndepărtate de marile aglomerări urbane, cu densitate redusă de locuire, a districtelor rurale pînă nu demult izolate și relativ subdezvoltate (după standarde americane). Printre factorii care au contribuit la vitalizarea acestor zone K. L. Bradbury și ceilalți amintesc:

1. extinderea rețelei de șosele și modernizarea drumurilor care leagă arile geografice îndepărtate de principalele centre de trafic;
2. extinderea rețelei telefonice automate inter-localități;
3. extinderea rețelelor de alimentare cu electricitate, apă curată, încălzire centrală, gaz metan etc. pînă în zonele rurale cele mai îndepărtate;
4. extinderea sistemelor avansate de telecomunicații, inclusiv a sistemelor TV cu dublu canal;
5. proliferarea unităților de distribuire a bunurilor de larg consum și a prestărilor de servicii în localitățile rurale;
6. rezidența dublă asociată

³ John D. Kasarda, *The Implications of Contemporary Redistribution Trends for National Urban Policy* în „Social Science Quarterly”, vol. 61, nr. 3–4 și *Urban Structural Transformations and the Underclass*, în „Society”, Jan 1983.

cu venituri ridicate și cu timp liber abundant; 7. creșterea numărului de pensionari; 8. preferința pentru stilul de viață orientat spre un mediu mai bucolic, spre zonele mai puțin populate, spre bucuriile „reîntoarcerii la pămînt”.

Toate aceste schimbări în tehnologia transporturilor și a comunicațiilor au contribuit la ruperea legăturilor tradiționale, pe care multe activități economice le aveau cu ariile metropolitane. Progresele tehnologice au făcut ca unitățile industriale, comerciale, de prestări servicii etc. să devină mai „mobile” lipsite de restricții teritoriale, astfel incit în decizile de implantare a acestor unități, factorii de ordin social, politic și de mediu înconjurător au dobândit o mai mare importanță. Simultan, aglomerările industriale-urbane au devenit neeconomicăse în privința localizării noilor unități economice.

Componența demografică a acestor schimbări o reprezintă intensa migrație dinspre „urban” spre „rural”, avind ca efect creșterea rapidă a populației cu rezidență și loc de muncă în ariile nemetropolitane. Această schimbare reprezintă o „renaștere rurală” numai în sens strict demografic. Din punct de vedere economic și sociologic transformarea care are loc poate fi considerată ca o urbanizare a teritoriilor nemetropolitane, deoarece ocupării și moduri de consum asociate tradițional orașului au difuzat în arii geografice mai îndepărtate.

Paralel cu reducerea atractivității centrelor urbane tradiționale pentru activitățile de tip industrial se menține și crește atraktivitatea și utilitatea acestor centre pentru activitățile administrative, financiare, de publicitate și consulting legal, de editare și publicare, deci a activităților legate de producerea, păstrarea și difuzarea informației.

Totodată, orașele tradiționale își păstrează și își amplifică atraktivitatea pentru activitățile legate de turismul internațional, de conferințe naționale și internaționale, pentru contractele și schimbările interne și internaționale de tot felul.

Activitățile de acest fel solicită proximitatea sediilor organizațiilor implicate în aceste activități, fac necesară relaționarea intensă, directă a unui număr mare de oameni, se adaptează rapid la condițiile spațiale oferite de clădirile înalte (care economisesc terenul de construcție).

Activitățile menționate mai sus contribuie la menținerea dinamismului specific centrului tradițional al orașelor mari, la „regenerarea urbană” dorită de criticii declinului urban.

Considerat din această perspectivă, „declinul urban” înregistrat în prezent în unele țări constituie un simptom al tranziției de la orașul industrial la orașul post-industrial ale căruia funcții sociale se transformă corespunzător caracteristicilor generale și nevoilor societății post-industriale.

Orașul post-industrial reprezintă o nouă formă de organizare spațială, caracterizată printr-o structură policentrică care înlocuiește structura metropolelor industriale monocentrice. Această structură policentrică se organizează în jurul unei ierarhii a centrelor de activitate relativ autosuficiente, mergind de la centrele regionale ale activității economice și comerciale, până la centrele locale reduse ca volum de populație și îndeplinind funcția principală de cazare și petrecere a timpului liber.

În cadrul acestei noi forme de organizare spațială mai difuze, centrul tradițional metropolitan devine numai un mod specializat într-o rețea cu multe moduri interconectate, reprezentate de centrele de activități cu funcții, volume și densități de populație, modele și stiluri de viață foarte variate. Multe din aceste centre se află la distanțe relativ mari (18–200 km) față de centrul metropolitan.

Orașul postindustrial a început deja să-și formeze structurile de bază în unele regiuni ale țărilor dezvoltate, aflate în plin proces al revoluției tehnologice, antrenate de „al treilea val” (A. Toffler). În planul gândirii urbanistice și sociologice, vizionarea orașului post-industrial a fost anticipată în teoria „ekisticiei” și a „megalopolis-ului” (C. Doxiadis) sau în teoria „orașului regional” (L. Mumford).

Aceste teorii nu-și au încă acoperire deplină în realitățile economice și sociale proprii țării noastre, aflată încă în procesul revoluției industriale (cu implicațiile corespunzătoare în planul structurilor așezărilor teritoriale).

Pentru viitorul mai îndepărtat (dincolo de orizontul 2000) cind se estimează că economia și societatea românească vor fi rapid antrenate în domeniile de vîrf ale revoluției din știință și tehnică, multe din ideile formulate de actualele teorii ale orașului post-industrial vor putea fi valorificate în politica socială privind dezvoltarea așezărilor rurale și urbane.

Georgeta Gheorghe,

Nicolae Gheorghe